

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กรมพระยาศรีธรรมาธิบดี, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า. สารานุกรมพระพุทธศาสนา กรุงเทพฯ :

มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2529.

การศาสนา, กรม. พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง กรุงเทพฯ โรงพิมพ์การศาสนา, 2514.

เฉลิม พงศ์อาจารย์ ประวัติศาสตร์อินเดีย กรุงเทพฯ โรงพิมพ์พิมพ์เนศ, 2529.

ไชยวัฒน์ กปิลกาญจน์. หยั่งลึกถึงพระพุทธศาสนา พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพฯ หจก.ชวน

พิมพ์, 2542.

ทรงวิทย์ แก้วศรี. พุทธสถานในนานาประเทศ. กรุงเทพฯ สถาบันส่งเสริมพุทธศาสตร์, 2520.

เนห์รู ยวาทรรลาล. พบถิ่นอินเดีย. แปลโดย กฤษณา กุศลาลัย. กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์สยาม, 2537.

ประสิทธิ์ เทวกร. ภูมิศาสตร์ภูมิภาคทวีปเอเชีย(เอเชียใต้) พิษณุโลก คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2520.

ผาสุข อินทราวุธ ประวัติศาสตร์อินเดียโบราณ. กรุงเทพฯ โรงพิมพ์แผนกบริการกลาง มหาวิทยาลัย

ศิลปากร, 2522.

พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตโต). จาริกบุญ จาริกธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพฯ มูลนิธิพุทธ

ธรรม, 2539.

พระพุทธโฆษาจารย์. นิทานกถา พระพุทธประวัติตอนต้น. แปลโดย ธนิต อยู่โพธิ์ กรุงเทพฯ

กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, 2530.

พระมหาจรรยา สุทธิญาโน. พุทธศาสนากับสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์ธรรมสภา, 2536.

พระมหาชัยวัฒน์ อภิญาญญจารี(สิงห์โงน) การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของนางวิสาขา

อุบาสิกที่ปรากฏในพระพุทธศาสนา วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต สาขาพระ

พุทธศาสนา มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย, 2541.

เพชร สุมิตร ประวัติอารยธรรมอินเดีย กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ธรรมศาสตร์, 2520.

ภารดี มหพันธ์ ประวัติศาสตร์เอเชียใต้ ชลบุรี : ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน, 2523.

ฤทัย ใจจงรัก, เรือนไทยเดิม กรุงเทพฯ : คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2518

(อัดสำเนา)

เลื่อน วรรณรัตน์. พระอารามครั้งพุทธกาล. พระนคร : โอเดียนการพิมพ์, 2512

สารานุกรมไทย. ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. เล่ม 18. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ท่าพระจันทร์, 2526

เอ็ม. เอ. ซาคูร์, ประติมากรรมคันธาระในปากีสถาน. แปลโดย สุปรีดา ประศาสนวิณิชัย

กรุงเทพฯ: สำนักงานองค์การ สปอ., ม.ป.ป.

ภาษาอังกฤษ

- Barua Beni Madhab. Gaya & Buddha-Gaya. Varanasi Bhartiya Public House, 1975.
- Basham A.L. The Wander that was India . London. Sidgwick & Jackson. 1969.
- Beglar J.D. Report of A Tour Through the Bengal Province. Varanasi : Indological Book House,1966.
- Bhattacharje S.B. Encyclopaedia of Indian Events and Dates 3 ed.New Delhi: SterlingPublishers PVT.,1995.
- Brown Percy. Indian Architecture : Buddhist and Hindu Periods. Bombay:D.B.Taraporevala Sons & Co,PVT,1971.
- Cooper Ilay,Barry Dawson. Traditional Building of India. London. Thames and Hudson. 1998.
- Craven Roy C. Indian Art London : Thame and Hudson, 1976
- Cunningham A. Archaeological Survey of India. A Report for 1871-72. V. III. Varanasi Indological Book House, 1966.
- Dani, Ahmad Hasan. The Historic city of Taxila. Tokyo Unasco, 1986.
- Dutt Sukumar. Buddhist Monks and Monastries of India. Delhi : Motilal Barnarsidass, 1988.
- Gole Susan. India within the Ganges. New Delhi Jayaprints., 1983.
- Grover Satish. The Architecture of India : Buddhist and Hindu.New Delhi : Delhi Press, 1980.
- Ling Trevor. The Buddha. London : Temple Smith, 1973.
- Luniya B.N., Evolution of Indian culture. 6 th ed. Agra : Lakshmi Narain Agarwal, 1975.
- Majumda R.C., 'The Gecgraphical : Background of Indian History" in The Vedic Age. 2nd., London : Unwin Brothers Ltd., 1952.
- Majumdar R.C., et al., An Advanced History of India. Vol 1 ,3 rd.ed. Delhi Macmillan India, 1967.
- Malalasekera, G.P. Encyclopaedia of Buddhism. Vol 2. Ceylon. The Government Press. 1967.
- Marshall, John. A Guid to Taxila. 4 th ed. Cambridge : Cambridge University Press, 1960.
- Pant. Sushila., The Origin and Development of Stupa Architecture in India. Varanasi : Bharata Manisha, 1976.
- Rhys-Davids. T.W., Buddhist India. 9 th. Ed. Deihi : Hindustan Press,1970.
- Rowland Benjamin. The Art and Architecture of India. Maryland: Penguin Books Inc.,1953.
- Sairam T.V. Indian Temple :Forms and Foundtions. Delhi : Agamkala Prakashan,1982

Sarkar H. Studies in early Buddhist Architecture of India. Delhi : Munshiram Manoharlal, 1996.

Sengupta Padmini. Everyday life in ancient India. London : Oxford University Press, 1950.

Stierlin Henri. Inde. Fribourg. Office du Livre. 1968.

Wauchope S.R. The Buddhist Cave Temples of India. New Delhi : Cosmo Publications, 1933.

Wheeler Mortimer. Civilizations of the Indus Valley and beyond. London : Thames and Hudson, 1996.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

ลำดับเหตุการณ์ในสมัยพุทธกาล-สมัยโมริยะ¹

ก่อน ค.ศ.

- 642 พระเจ้าไศศุนาคะ เข้าปกครองแคว้นมคธ โดยมีเมืองหลวงตั้งอยู่ที่เมืองราชคฤห์ พระองค์ได้สถาปนาราชวงศ์ไศศุนาคะขึ้น เป็นราชวงศ์แรกในสมัยประวัติศาสตร์อินเดีย
- 598 มหาวีระ วรรณมาน(ผู้ก่อตั้งศาสนาเซน) เกิดเป็นราชบุตรของกษัตริย์เมืองเวสาลี (สวรรคต 525 ปี ก่อนคริสตกาล)
- 569 มหาวีระ วรรณมาน ได้ประกาศศาสนาเซน
- 544 เจ้าชายสิทธัตถะ(ผู้ก่อตั้งศาสนาพุทธ) กำเนิดขึ้นในราชวงศ์ศากยะ เมืองกบิลพัสดุ์(เสด็จปรินิพพาน 461 ปีก่อนคริสตกาล)
- 525 มหาวีระ วรรณมาน ศาสดาในศาสนาเซน สวรรคตในเดือนเมษายน
- 520 พระเจ้าคาริอุส กษัตริย์เปอร์เซีย ยกกองทัพข้ามเข้ามาบริเวณที่ราบในแคว้นสินธุ ยึดเอาแคว้นคันธาระ กัมโพช และแคว้นสินธุ
- 519 พระเจ้าพิมพิสารขึ้นปกครองแคว้นมคธ ได้พัฒนาแคว้นมคธสู่ความรุ่งเรือง
- 494 พระเจ้าพิมพิสารทรงหันมานับถือพุทธศาสนา ต่อมาได้ถูกแย่งชิงบัลลังก์โดยพระเจ้าอชาตศัตรู ราชบุตรของพระองค์ ขึ้นครองราชย์ต่อจากพระเจ้าพิมพิสาร พร้อมกับการกลับมาของศาสนาฮินดู
- 490 พระเจ้าอชาตศัตรูทรงสละพระทัยต่อการกระทำต่อพระบิดา จึงทรงหันมานับถือพุทธศาสนา
- 461 พระพุทธเจ้าเสด็จปรินิพพาน ที่เมืองกุสินารา(ประสูติ 544 ปีก่อนคริสตกาล)
- 459 พระเจ้าอชาตศัตรูสละราชสมบัติให้กับพระเจ้าทัสกะ ปกครองแคว้นมคธสืบต่อมา
- 434 พระเจ้าอุทยะ ได้ปกครองแคว้นมคธต่อจากพระเจ้าทัสกะ
- 377 การสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ 2 เมืองเวสาลี
- 361 พระเจ้ามหาราพัตมะนันทะ ปกครองแคว้นมคธสืบต่อมาจนถึงพระเจ้ามหารานันทิ ซึ่งเกิดกับพระมเหสีในวาระต่ำกว่า ได้ช่วงชิงบัลลังก์ก่อตั้งราชวงศ์นันทะ จนถึงปี 321 ปีก่อนคริสตกาล
- 350 ปาณินิ นักปรัชญาผู้ยิ่งใหญ่ถือกำเนิดขึ้น
- 327 พระเจ้าอเล็กซานเดอร์เข้ายึดที่ราบแคว้นสินธุ และปัญหาทั้งหมด จันทรคุปต์ โมริยะได้พบกับพระเจ้าอเล็กซานเดอร์
- 325 พระเจ้าอเล็กซานเดอร์กลับไปการาจี และสิ้นพระชนม์ที่กรุงบาบิโลน 323ปีก่อนคริสตกาล
- 324 จันทรคุปต์ยึดเอาแคว้นปัญจาบคืนมาอยู่ในอำนาจ
- 321 จันทรคุปต์ และการสนับสนุนของพรานหมณ์จาดัญญ์ได้เข้ายึดแคว้นมคธ และสถาปนาราชวงศ์โมริยะปกครองจนถึงปี 184 ปีก่อนคริสตกาล

¹ S.B. Bhattacharje. Encyclopaedia of Indian Events and Dates. (New Delhi : Sterling Publishers Private Limited, 1955).p. A5-A7.

- 305 พระเจ้าจันทรคุปต์ ทำสงครามกับพระเจ้าซิลิอุส ตลอดจนนายทหารของพระเจ้าเอเล็กซานเดอร์ ยึดเอาพื้นที่ทางด้านตะวันตกและตะวันตกเฉียงเหนือคืนได้ทั้งหมด
- 302 เมกาธานีส์ ราชทูตกรีกได้เข้ามาประจำที่แคว้นมคธ
- 297 พระเจ้าจันทรคุปต์สิ้นพระชนม์ และพระเจ้าพินทุसार พระบิดาของพระเจ้าอโศก ขึ้นครองราชย์สืบแทนจนถึง 272 ปีก่อนคริสตกาล
- 272 พระเจ้าอโศกขึ้นปกครองแคว้นมคธแทนพระราชบิดา ภายหลังจากสิ้นพระชนม์ เป็นยุคทองในสมัยโมริยะ ทรงปกครองจนถึง 232 ปีก่อนคริสตกาล
- 261 พระเจ้าอโศกยกทัพไปตีแคว้นกสิงคะ
- 259 พระเจ้าอโศกทรงหันมานับถือพระพุทธศาสนา จากเหตุการณ์ในสงครามที่แคว้นกสิงคะ ถึงแม้ว่าจะชนะสงครามครั้งนั้น แต่พระองค์ทรงสลดพระทัย เพราะมีผู้เสียชีวิตจำนวนมาก
- 257 พระเจ้าอโศกทรงบูรณะสถูปที่สาญจี
- 251 พระเจ้าอโศกทรงส่งพระธิดา และพระโอรส ซึ่งอุทิศตนในพุทธศาสนา ไปศรีลังกา
- 250 มีการสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ 3 ที่เมืองปาฏลีบุตร
- 240 พระเจ้าอโศกทรงผนวชเป็นพระสงฆ์
- 232 พระเจ้าอโศกทรงสิ้นพระชนม์ ภายหลังจากการปกครองมาอย่างยาวนาน
- 220 ราชวงศ์สัตตวาหณะได้สถาปนาขึ้น ปกครองแคว้นอานธระ จนถึง ค.ศ. 236
- 209 คาลาเวละ กษัตริย์แคว้นกสิงคะได้ถือกำเนิดขึ้น
- 185 คาลาเวละ ราชากิเชกขึ้นเป็นกษัตริย์ปกครองแคว้นกสิงคะใหม่อีกครั้ง
- 184 พระเจ้าปุชยมิตร ราชวงศ์คุงคะ ยึดบัลลังก์แคว้นมคธ ขึ้นปกครองต่อมาจนถึง 72 ปีก่อนคริสตกาล

ภาคผนวก ข.
ความรู้เพิ่มเติมในพระวินัยปิฎก²

พระวินัยปิฎกที่ตีพิมพ์แล้วในภาษาบาลี มี ๘ เล่มใหญ่คือ

เล่มที่ ๑ มหาวิภังค์ ภาค ๑ ว่าด้วยเวรวัชกัณฑ์ กล่าวถึงเวรวัชพรหมณ์ กล่าวให้ร้ายพระพุทธรเจ้า ทรงเทศนาโปรดจนพรหมณ์เสื่อมใส แสดงตนเป็นอุบาสก เรื่องเกิดข้าวยากมากแพงในเมืองเวรวัชชา เรื่องทรงปรารภการบัญญัติสิกขาบท และเรื่องเสด็จเข้าไปบ้านเวรวัชพรหมณ์ เรื่องทรงบัญญัติอาบัติปาราชิก ๔ สิกขาบท ซึ่งพระภิกษุต้องอาบัตินี้แล้ว จะขาดจากความเป็นภิกษุตลอดชีวิต เป็นอาบัติหนักที่สุด เรื่องทรงบัญญัติอาบัติสังฆาทิเสส ๑๓ สิกขาบท ซึ่งเป็นอาบัติหนักรองลงมา ภิกษุต้องอาบัตินี้ อยู่กรรมจึงพ้นได้ อนียตอีก ๒ สิกขาบท

เล่ม ๒ มหาวิภังค์ ต่อจากเล่ม ๑ ว่าด้วยอาบัตินิสสัคคียปาจิตตีย์ ๓๐ อาบัติปาจิตตีย์ ๙๒ และอธิกรณสมณะ ๗

เล่ม ๓ ภิกขุณีวิภังค์ ว่าด้วยสิกขาบทของพระภิกษุณี ซึ่งบัดนี้ไม่มีแล้ว

เล่ม ๔ มหาวัคค์ แปลว่า วรรคใหญ่ ว่าด้วย

(๑) มหาขันธกะ หมวดใหญ่ เป็นเรื่องเหตุการณ์เกี่ยวกับพุทธประวัติในตอนต้นๆ กสร แสดงปฐมเทศนา การส่งพระสาวกไปประกาศศาสนา การบรรพชาอุปสมบท การทำหน้าที่พระอุปัชฌาย์-อาจารย์ การให้วิสัย การบรรพชาสามเณร และพิธีกรรมในการอุปสมบท

(๒) อุโบสถกัณฑ์ หมวดอุโบสถ เป็นเรื่องเกี่ยวกับการสวดปาติโมกข์ คือสิกขาบทที่ทรงบัญญัติ ที่พระสงฆ์จะต้องสวดทุกกึ่งเดือน

(๓) วัสสูปนายิกัณฑ์ หมวดว่าด้วยการเข้าพรรษา ซึ่งพระภิกษุสงฆ์จะต้องปฏิบัติอยู่จำพรรษาคงตลอด ๓ เดือนในฤดูฝน

(๔) ปวารณากัณฑ์ หมวดปวารณา ว่าด้วยเรื่องเมื่ออยู่จำพรรษาแล้ว พระภิกษุจะต้องปวารณา คือเปิดโอกาสให้ว่ากล่าวตักเตือนได้

เล่ม ๕ มหาวัคค์ ต่อจากเล่ม ๔ ว่าด้วย

(๑) จัมมกัณฑ์ หมวดหนังสือว่าด้วยเรื่องการใช้รองเท้าที่ควร และไม่ควร การใช้ยานพาหนะ การใช้ที่นั่งที่นอน การอุปสมบทกัลบุตรในเขตชายแดน

(๒) เกสสิกัณฑ์ หมวดยา ว่าด้วยการใช้ยา เรื่องเกี่ยวกับอาหาร การขบฉัน การอนุญาตน้ำอุสุภาน

(๓) กฐินกัณฑ์ หมวดกฐิน ว่าด้วยอานิสงส์กฐิน พิธีกรรมเกี่ยวกับกฐิน

(๔) จีวรกัณฑ์ หมวดจีวร ว่าด้วยเรื่องจีวร การใช้ผ้าของพระภิกษุ การย้อมสีที่ควรและไม่ควร

(๕) จัมเปยยกัณฑ์ หมวดเรื่องในเมืองจัมปา มีเรื่องเกี่ยวกับการลงโทษที่เป็นธรรมและไม่เป็นธรรมของพระภิกษุ

² ภูมิพลโลกิยะ, มูลนิธิ. **วิมตฺติวินย** (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มูลนิธิภูมิพลโลกิยะ, 2523) หน้า(25)-(30).

(๖) โกลัมพิทกษัตริย์ หมวดเรื่องโกลัมพี เรื่องสงฆ์แตกกัน

เล่มที่ ๖ จุลลวัคค์ แปลว่าวรรณคดี ว่าด้วย

- (๑) กัมมขันธกะ หมวดสังฆกรรม การลงโทษต่างๆ ของพระภิกษุผู้กระทำผิด
- (๒) ปาวิวาสกขันธกะ หมวดปริวาส ว่าด้วยการอยู่กรรมของภิกษุผู้ต้องอาบัติ สังฆาทิเสส
- (๓) สมุจจยขันธกะ หมวดรวบรวมเรื่องออกจากอาบัติสังฆาทิเสส
- (๔) สมถขันธกะ หมวดว่าด้วยการระงับอธิกรณ์ต่างๆ

เล่มที่ ๗ จุลลวัคค์ ต่อจากเล่มที่ ๖ ว่าด้วย

- (๑) ขุททกวัตตขันธกะ หมวดเรื่องเล็กๆน้อยๆ เกี่ยวกับการอาบน้ำ การใช้ของแบบคฤหัสถ์ เป็นต้น
- (๒) เสนาสนขันธกะ ที่อยู่อาศัยของพระภิกษุ
- (๓) สังฆเภทขันธกะ หมวดสงฆ์แตกแยกกัน เรื่องพระเวทัตถุยงสงฆ์ให้แตกแยกกัน
- (๔) วัตตขันธกะ คือข้อปฏิบัติต่างๆ
- (๕) ปาติโมกข์ฎฐปนขันธกะ ว่าด้วยการงดสวดปาติโมกข์ เมื่อมีเหตุต่างๆ
- (๖) ภิกษุณีขันธกะ หมวดพระภิกษุณี ประวัติที่มาของพระภิกษุณีในพระพุทธศาสนา การบวชเป็นพระภิกษุณี การลงโทษ เมื่อมีความผิด
- (๗) ปัญจสตติกขันธกะ หมวดว่าด้วยพระอรหันต์ ๕๐๐ รูปทำสังคายนาครั้งแรก
- (๘) สัตตสตติกขันธกะ หมวดว่าด้วยพระอรหันต์ ๗๐๐ รูปทำสังคายนาครั้งที่ ๒

เล่มที่ ๘ ปริวาร เป็นเรื่องสรุปความในพระวินัยปิฎกทั้ง ๗ ที่กล่าวมาแล้ว และย่อความในวิภังค์และขันธกะเหล่านั้นมาตั้งเป็นข้อๆ เพื่อสะดวกในการศึกษา

อรรถกถาพระวินัย

เมื่อมีพระวินัยปิฎก ก็มีคำอธิบายความในพระวินัยปิฎกต่อมาอีกชั้นหนึ่ง เดิมเป็นอรรถกถาโบราณภาษาสิงหล มีอยู่ ๓ คัมภีร์ คือ มหาอรรถกถมहाปัจจจรัย และกุรุนที ที่พระอรหันต์ในลังการจนาไว้ ต่อมาเมื่อพระพุทธศาสนาล่วงมาได้ ๘๐๐ ปีเศษ พระพุทธโฆษาจารย์ ชาวชมพูทวีป ได้ยกเอาอรรถกถาโบราณทั้ง ๓ นั้น มาเรียบเรียงเป็นภาษมคธ ชื่อว่า สมัยตปาสาทิกา อธิบายความในพระวินัยปิฎกนั้น ซึ่งคณะสงฆ์ทั้งลังกาและประเทศอื่นๆ ที่เป็นฝ่ายหินยาน นับถือเป็นแบบฉบับในคำอธิบายพระวินัยสืบต่อกันมา

ฎีกาพระวินัย

เมื่อมีคัมภีร์สมันตปาสาทิกาแล้ว ได้มีการแต่งฎีกาอธิบายความในพระคัมภีร์สมันตปาสาทิกา ๓ ฉบับ คือ ฉบับชื่อวชิรพุทธ สารัตถทีปนี และวิมตฺติวินทนี ทั้ง ๓ คัมภีร์นี้ ต่างก็อธิบายความในคัมภีร์สมันตปาสาทิกาด้วยกันทั้งสิ้น แต่การใช้สำนวนและความยากง่ายในการอธิบายความต่างกัน

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นายทองศักดิ์ รัตนสุคนธ์ เกิดเมื่อวันที่ 14 มิถุนายน พ.ศ.2512 ภูมิลำเนา จังหวัด นครศรีธรรมราช จบการศึกษาในระดับประถมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนรัตนศึกษา อำเภอทุ่งสง จังหวัด นครศรีธรรมราช เข้ารับการศึกษต่อในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นปีที่ 1 - 3 จากโรงเรียนเบญจมราชูทิศ จังหวัดนครศรีธรรมราช หลังจากจบการศึกษา ปี พ.ศ.2527 ได้เข้าศึกษาต่อในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ปีที่ 4 - 5 และจบการศึกษาสอบเทียบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ปี พ.ศ.2530 และได้เข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา ที่คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร จบการศึกษาในระดับปริญญาตรี ตามหลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรบัณฑิต สาขา สถาปัตยกรรม เมื่อปีพ.ศ.2535 ปัจจุบันกำลังศึกษาต่อในระดับปริญญาโท หลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรมหา บัณฑิต สาขาสถาปัตยกรรม ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย